

BUIITEN

11^e JAARGANG N°. 10.

ZATERDAG 10 MAART 1917.

Foto C. Steenbergh.

GEZICHT OP DEN STADHUISTOREN TE SLUIS.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

GEZICHT OP DEN STADHUISTOREN TE SLUIS. ILLUSTR. BLZ. 109	
DE BELANGWEKKENDE GESCHIEDENIS VAN MEVROUW BALSAME, DOOR GERTRUDE ATHERTON (10)	110
DE KARBOUWENGEVECHTEN IN ATJEH, DOOR MADELEINE HEIDESTEYN	111
ONTAARDE KATTEN, DOOR G.	111
AMSTERDAMSCH POORTEN, DOOR S. KALFF, (GEÏLL.) BLZ. 112—115	
HAAR KEUZE, (SLOT), DOOR DAVID P. ABRAHAM.	BLZ. 115
HET BAMBOELAANTJE OP „GOOILUST” TE 'S GRAVELAND, DOOR J. K. BUDDE, (GEÏLLUSTREERD)	BLZ. 116—117
DE CEPHALOFOOR, DOOR H. BAKELS, (GEÏLLUSTREERD) BLZ. 117	
HET ST. PIETERSHOF TE HOORN, DOOR A. L., (GEÏLL.) BLZ. 118—119	
HET AMERIKAANSCH DUEL, DOOR EWALD GERHARD SEELIGER (16)	BLZ. 119
DE KOENENMOLEN AAN DE NIEUWE MEER. ILLUSTRATIE.	120

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74-70, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

Afzonderlijke Nummers kosten 8 dagen na de verschijning 15 cts., daarna wordt de prijs 25 cts.

De belangwekkende geschiedenis van Mevrouw Balsame

(10) DOOR GERTRUDE ATHERTON.

NADAT Alys haar diploma van de Teekenacademie behaald had, had zij verscheidene jaren onderwijs gegeven en toen haar zenuwen hiertegen niet opgewassen bleken, had zij deze bijzonder eentonige carrière opgegeven en haar verwisseld voor journalistiek werk. Tegen het reportagewerk bleken haar lichaamskrachten evenmin opgewassen, en hoewel zij een uitstekende moderedactrice zou geweest zijn, werden deze zoozeer begeerde betrekkingen alle door competente dames vervuld. Op raad van den eersten verslaggever van haar blad, den heer James Broderick, die, met nog andere courantenmensen des Zondagsmiddags wel eens bij haar op de thee was geweest in haar knusse kleine woning in Elsinore, had zij gedurende het laatste jaar haar teekentalent ontwikkeld; en de heer Broderick had haar beloofd haar een baantje als vaste teekenaarster aan het blad te zullen bezorgen als zij haar techniek wat verbeterd had.

Toen was Dwight Rush op het tooneel verschenen.

Miss Crumley woonde met haar moeder in het huisje dat sedert onheugelijke tijden aan de familie had gehoord, en dat naast dat van Dr. Anna in Elsinore Avenue stond. Mevrouw Crumley, die de weduwe was van een officier, had haar karig pensioentje moeten aanvullen gedurende de schooljaren harer dochter met fijn naaiwerk, waarbij zij het meerendeel harer klanten betrok uit degenen die als vreemdelingen in het stadje kwamen wonen. Zij had ook gekookt voor de Vrouwenbeurs te Brooklyn, en bovendien wel gezorgd voor openbare diners en avondpartijen. Gedurende verscheidene jaren echter deed zij reeds niets meer; en toen derhalve Alys tijdelijk het ambt van kostwinster moest opgeven om te kunnen studeeren, had mevrouw Crumley met genoegen de wapens weder opgenomen. Daar zowel de practische moeder als de knappe dochter beminnenswaardige vrouwen waren, was het een eensgezind huishoudentje, waarmede Dwight Rush langzamerhand op intiemeren voet geraakte, spoedig nadat hij de jonge dame op een dansje in het Clubgebouw had ontmoet.

De woonkamer was gemeubeld in verschillende tinten groen, even harmonieus als het humeur van het gezin; er stond een boekenkast, gevuld met mode-lectuur, Engelsch en Amerikaansch; de tijdschriften en revues op tafel waren bijna opvallend deftig, en de koele, groene muren waren verder versierd met een paar fijne waterverfstukjes, ontworpen in het atelier achter op de plaats door een oorspronkelijken geest, al waren ze uitgevoerd door een nog iet of wat haperend penseel. Gedurende vier maanden

was Rush een vaste bezoeker geweest. Miss Crumley die even progressief-modern was als een automobielfabriek, was voor het oogenblik vol enthousiasme voor de cultus van sexlooze vriendschap tusschen een man en een meisje.

In het begin had zij James Broderick wel eens beschouwd als een begeerlijke partner voor een wijsgeerige liefdesgeschiedenis — een platonisch was ouderwetsch; bovendien beteekende het, dat de cultus niet zoo modern was als haar aanhangers het wel wilden doen voorkomen — doch de schitterende (en knappe) jonge verslaggever had het niet enkel erg druk, doch was tevens van een berekenend en koud temperament. Ook bleek hij geen jong mensch te zijn met verheven idealen; uit zekere, zoo losweg daarheengeworpen opmerkingen, moest Alys, wel opmaken dat hij den man, die „zijn tijd verbeuzelde”, niet veel minder minachtte dan den „vrouwenjager.” Zoo knappe, interessante en hem wel mochten lijden, bedoelende meisjes zijn kant uitkwamen en hem wel mochten lijden, zoooveel te beter; een verslaggever die altijd moest klaar staan voor een stadsredacteur, had geen tijd om de kaart van een meisjesziel te bestudeeren, dat wist de lieve God; maar als een meisje niet een goeie kameraad en verder niets was, hoe gauwer je dan het veld aan iemand anders overliet hoe beter, als die ander meer tijd had, of hunkerde naar den huwelijken staat.

De nuchtere Broderick had deze overpeinzingen zeer bedaard geuit, daar hij „het kind” graag mocht, en niet wilde dat ze zich iets in het hoofd zou halen, vooral niet over hem, daar hij zoowel haar gezelschap als de artistieke woonkamer waardeerde — en de conserven van mevrouw Crumley, en de telkens veranderende moderniteiten van Alys heel goed doorzag, en wist dat zij au fond de elementen van een flinke vrouw bezat.

Maar Rush was geen kenner van sexe-psychologie. Hij accepteerde Miss Crumley zooals hij haar vond, blij een gezellige vriendin te vinden, en schikte zich des te gemakkelijker naar haar wensch om in hem smaak voor de moderne literatuur aan te kweken; sedert hij gepromoveerd was, had hij weinig anders dan wetboeken, werken op juridisch gebied en zijn dagblad opengeslagen. Zij las uitstekend voor — vooral tooneelstukken — en hij luisterde hier graag naar; en daar zij hem ervan wist te overtuigen dat hij zonder literatuurkennis veel in zijn leven miste, duurde het niet lang of hij kocht allerlei werken van de moderne, veel gelezen schrijvers, welke zijn geest voedsel gaven.

Zij nam hem ook mede naar meerdere symphonie-concerten, en speelde hem dikwijls klassieke werken voor in het schemeruur. Hij had geen bezwaar tegen muziek, daar zij zijn geest aanspoorde tot nieuwe activiteit voor vraagstukken waarmede hij zich bezig hield, of hem in slaap wiegde. Hij hield van de kleine kamer met de zachte, groene schaduwen; ze deed hem denken aan de bosschen waarvan hij nog hartstochtelijk veel hield; en hij vond het er zoowel huiselijk als veilig. Ook andere, grootere en weelderiger ingerichte huizen te Elsinore waren soms wel huiselijk, doch ze werden te dikwijls gesierd door huwbare dochters, die zich in de kaart lieten kijken. Rush was zoo weinig ijdel en verwaand als een man maar zijn kan, doch hij was er zich zeer goed van bewust dat het aantal huwbare mannen, dat zoogenaamde „goede partijen” vormde, klein was, en dat iedereen wist dat zijn inkomen, dat toch reeds groot was, mettertijd nog grooter zou worden.

Doch — zooals de wereldwijze heer Broderick zeker zou voorspeld hebben zoo hij het gedurende dezen tijd niet elders te druk had gehad, — de spanning werd te groot voor Alys Crumley. Zenuwachtig en steeds onder hoogen druk levend, terwijl haar voorraad van menschelijke aandoeningen sedert haar prille jeugd zelfs niet was aangesproken door een ernstige flirtation, idealistisch, romantisch en verbeeldingrijk, begon zij te beseffen, dat zij met iedereen langden, door geen ander gezelschap gestoorden avond — want mevrouw Crumley was een hoogst tactvolle moeder — steeds meer vrouwelijk gevoelig werd voor de aantrekkingskracht en bekoring van dezen man, voor zijn vluggen, medevoelenden geest, voor de beweeglijkheid onder de oppervlakte van zijn mager, scherp gezicht, voor de onverzettelijke kracht die de voornaamste karaktertrek was van het nieuwe Amerikaansche ras.

Het duurde niet lang of zij was bezig iedere aantrekkelijke eigenschap die hij bezat, te overdrijven, totdat hij niet langer leek wat hij was, namelijk een flink specimen in zijn genre, doch een verheerlijkte übermensch en de eenige begeerlijke man op aarde. Haar gevoel van meerderheid over dezen „tamelijk onbeschaafden westerling die niets kende dan zijn eigen werk” en wien zij nog zooveel kon leeren, had haar voor een tijd beschermd en haar vrouwelijkheid en verbeeldingskracht op den achtergrond gehouden, doch ongemerkt had zijn mannelijkheid haar aan vast te klemmen dan haar trots.

En toen liet zij zich in de kaarten kijken.

Een tijdlang na haar ontdekking was zij enkel woedend op zichzelf: zij was zesentwintig en geen zwakkelinge, en dus zouden gevoel noch hartstocht haar overmeesteren. Doch deze neuring of trots, en al heel spoedig begon zij weder te luisteren naar de fluisterstem, die zeide: „Waarom eigenlijk niet?” Wat ook veel vrijheidszin en afwisseling, vergeleken bij een huwelijk met een eerzuchtigen man, in staat om de hevigste liefde te inspireren? Had zij zich niet steeds voorgenomen om te een of andere tijd juist een huwelijk te sluiten?

Toen zij eenmaal zoover was, namen hare gevolgtrekkingen

den gewonen loop der vrouwelijke logica. Als zij hem lief had met een liefde die in kracht iets van den oermensch had, en toch weer modern was, dan kwam dit natuurlijk, omdat ook hij door een dergelijken hartstocht verteerd werd, in andere woorden, hij behoorde bij haar. Het was mogelijk dat hij tot dusverre te tevreden met zijn lot was geweest om dit in te zien, doch er was slechts één ontwakende mogelijkheid, en haar was de heerlijke rol toebedeeld om hem aan zichzelf te ontdekken.

Zij wist dat zij, hoewel geenszins een schoonheid, toch wat teint en artistieken aanleg betrof, verre van alledaagsch was. Haar oogen hadden een eigenaardigen, ondoorzichtigen olijkleur; hun kleur was zoo geprononceerd, dat zij het bleeke ivoor van haar huid leken aan te tasten, en de sluike massa's haar. Het was een veel fijner gelaat dan Amerikaansche vrouwen meestal bezitten, en de oogen, niettegenstaande een eigenaardige ondoordringbaarheid, die alles kon beteekenen, waren in staat tot een lichtspel, met tot bron een meer archaische dan moderne batterij. En op zekeren avond laat, toen zij een drama (van een der ouden) vol hartstocht had voorgelezen, en zich een donkere roos op elken wang vertoonde, draaide zij deze lichten op.

Rush werd er onmiddellijk door afgeschrikt. Zij had geen beantwoordende vonk van hartstocht in hem gewekt. Bovendien werd hij nu voortdurend achtervolgd door het beeld van een lieve, ver van hem afstaande, en (voor hem) veel geheimzinniger vrouw dan die welke hij vereerde als het ideaal van „de” vrouw. Rush bezat niets van de ouderwetsche Amerikaansche minzaamheid. Hij was rechtdoorzee en ongeduldig. Doch hij was vriendelijk en bezat een aangeboren ridderlijkheid. Hij liet Miss Crumley zoo zacht mogelijk merken, dat hij hiervan niet gediend was. Daar was geen twijfel aan. In minder dan een week stond zij tegenover het verbijsterende feit, dat een man den emotioneelen vloed van een vrouw kan ontketenen, terwijl zijn eigene diepten de betooverde aanraking van een andere verwachten. Het was ongeloflijk en dwaas.

Een tijdlang raasde Alys Crumley in haar atelier als een furie. Zij verwenschte Rush, vooral als zij gewikkeld was in een hevigen strijd met haar trots, het enige dat er haar van weerhield zich aan zijn voeten te werpen. Verder was zij er woedend over, omdat hij haar aan haarzelve had ontdekt als een ziekelijk, onvoldaan meisje, welks vijf en twintig jaren gekroond behoorden te zijn door een gezin van drie personen; en eindelijk kwam zij ertoe te betwijfelen of zij hem wel ooit had liefgehad. Zij walgde van haar leven als zij bedacht dat zij enkel een belichaamd vrouwelijk principe was geweest, niet in staat te ontsnappen aan zijn onpersoonlijke bestemming, doch het deed haar haar evenwicht en wijsgeerigheid terugwinnen.

Daar zij een verstandig, karaktervol meisje was, kwam zij uit den strijd te voorschijn met den helmpluim harer trots nog steeds ongeknakt; zoo zijn beeld te diep in haar geheugen was gegrift om een hernieuwd wild verlangen buiten te sluiten, telkens als zij haar geest even liet afdwalen, herinnerde zij zich daartegenover, dat alle groote lichamelijke omwentelingen gevolgd worden door vele kleinere schokken, en zij wachtte met al het geduld dat zij kon bijeengaren, op volledige bevrijding.

Vóór zij op haar hoede was en begon te simuleeren, kreeg Rush slechts even iets te zien van de verschrikkingen van het slagveld. Hij kwam dan ook enkel tot de gevolgtrekking, dat zij óf op hem verliefd was geraakt, zooals meisjes, die te veel met een man omgaan, dit doorgaans plegen te doen, óf dat zij graag wilde trouwen, en zodoende haar positie verbeteren. Hij verweet zichzelf gebrek aan terughoudendheid, en zag verder met een zucht af van de gezellige avonden in het knusse boudoirtje, en las de boeken harer keuze verder in zijn vrijgezellen-kamers. Zijn gevoel voor haar was zeer mild, want hij wist dat hij haar iets schuldig was; zoo hij die andere vrouw niet had ontmoet, wie weet wat er dan gebeurd was. En daar hij het bovendien zijn plicht achtte haar te behoeden voor onaangename opmerkingen, danste hij met haar in het openbaar en liep op straat een eindje met haar op, steeds wanneer hij haar tegenkwam.

Doch zoo hij al geheel onbekend was met de ingewikkelde en oneindige schakeeringen der sexe psychologie, met de talloze stemmingsnuances van een verliefde vrouw, hij was er zich zeer goed van bewust, dat liefde gemakkelijk omslaat in haat, vooral als de ijdelheid diep gewond is; en hoewel hij gedurende de weken hunner intimiteit een zeer hoogen dunk had gekregen van Alys Crumley's karakter, wist hij, dat mannen zich al wel eerder hadden vergist in hun schatting omtrent vrouwen, en dat, als zij ontdekte dat hij een andere vrouw lief had, zij wel eens in staat kon zijn, de laagste wraak te nemen.

Het was zeer wel mogelijk, dat zij de edelste harer sexe was, en hij hoopte, dat zij dit inderdaad was, doch, toen hij haar dien avond gadesloeg, besefte hij dat hij desalniettemin voorzichtig te werk zou moeten gaan. Tegen dat hij Enid Balfame zou kunnen trouwen, of zelfs zijn verlangen om dit te doen zou verraden, zou deze misdaad reeds tot de geschiedenis van het district behooren. Aan het werkelijke gevaar dacht hij geen oogenblik.

Zijn visie van Alys Crumley ging vergezeld van gedachten aan haar „home”, en met een zucht keek hij zijn ongezellige vrijgezellenkamers rond.

De rommelige zitkamer lag vol met rechtsgeleerde boeken en tijdschriften op hetzelfde gebied. De meid had het reeds lang

opgegeven om orde in dezen chaos te brengen en haalde enkel iederen dag de asch uit den haard en stofte eens per week.

In de kleine slaapkamer stond een ijzeren bed, als dat van een soldaat; dassen hingen aan de gaskroon; op het schrijfbureau en de tafel lagen nog meer boeken, verscheidene van de jonge Engelsche auteurs, waarvoor Miss Crumley hem een weinig van haar tamelijk oppervlakkig enthousiasme had overgedaan. Hij wierp zijn kleren onder het uitkleeden de geheele kamer door. Hij had het land aan vrijgezellenkamers. Over zes maanden zou hij heer en meester zijn in een home, even verijnd als de vrouw die hij liefhad. Balfame! De man was dood, doch toen Rush aan hem dacht, werd zijn gezicht nog vuurrood van toorn en zijn handen jeukten en balden zich tot vuisten. Het zou nog lang duren voor hij dien naam kon hooren noemen, zonder een heete golf van haat en woede in zich te voelen. Doch zijn toorn luwde, hij nam een bad, en „kroop” in bed. (Wordt vervolgd).

De Karbouwengevechten in Atjeh.

Het Atjehsche volk is zeer bijgeloovig, en de Atjeher zal niets ondernemen zonder eerst de geesten goed te stemmen; de kwade geesten bezweert hij door spreuken en offeringen en de goedgezinden roept hij aan tot hulp.

Enkele dagen voordat een stierengevecht zal plaats hebben, worden de dieren met bijzondere voorzorgen en geheimzinnigheden omringd. In de ooren en zelfs de neusgaten worden kleine oorkonden gestopt. Deze oorkonden zijn miniatuur rolletjes papier, waarop de een of andere formule; door bijna iedere Atjeher worden ze gedragen, zelfs de heel kleine kindertjes hebben ze opgerold in kleine, gouden of zilveren tonnetjes aan kettinkjes om hals en armpjes.

Een Atjehsch stierengevecht is wel geheel verschillend van de meer geraffineerde wreede dieren-gevechten, die nog door zoogenaamd beschaafde volken worden vertoond.

Stel u voor een enorme uitgestrektheid tusschen Sumatra's bergen, afgesloten door een haag van Atjehers. Niet allen met gewaardijde wapens zooals men zich dat voorstelt, sommige, de voornamesten, met de rentjong of klewang die zij altijd dragen.

De stieren worden nu een voor een in het strijdperk geleid. Merkwaardig: heeft de tegenstander, die met kalme waardigheid het strijdperk binnentreedt, zich overtuigd, dat zijn tegenpartij ongeveer over dezelfde strijdkracht beschikt als hij, dan eerst valt hij hem aan. Bemerkt nu een der strijdenden, dat zijn tegenstander verwond is, dan wendt hij met koninklijk gebaar het hoofd, en verlaat de kampplaats. De menschelijke haag opent zich als met eerbied bij de nadering van den overwinnaar. Men laat hem gaan, de vrije natuur in.

Mooi is de fierheid van deze dieren. Komt een groote stier tegenover een kleinere te staan, dan denkt hij er niet aan hem aan te vallen, maar verlaat het strijdperk.

Eénmaal deed zich het eigenaardig verschijnsel voor, dat een stier, van postuur als zijn tegenstander, in het strijdperk tredend, bij de nadering van den ander dien hij blijkbaar wilde aanvallen, zich plots omkeerde, en het strijdperk verliet. Toen naar de oorzaak hiervan onderzoek werd gedaan, bleek dat de neus van den stier waarvoor de ander op de vlucht ging, met tijgervet besmeerd was.

MADELEINE HEIDESTEYN.

ONTAARDE KATTEN.

Wat dat voor katten zijn tegenwoordig, begrijp ik niet! hoorden we een oud man zeggen, — als in mijn jeugd een kat geen goede muizenkat bleek, werd ze verdronken, maar tegenwoordig spotten de muizen met de katten!

's Mans verontwaardiging was niet geheel en al onbillijk, want het is een feit, dat de traditioneele kat, die „urenlang gedoken zit om op een rat te loeren”, zeldzaam wordt.

Natuurlijk zal er ten plattenlande en op de dorpen met een landbouwende bevolking geen gebrek aan muizen en ratten zijn en de muizenkat zal er in eere blijven, doch de nieuwere woningbouw in dorp en stad heeft zich zoodanig gewijzigd, dat buiten bepaalde bedrijven en bergplaatsen de huismuis en de huisrat minder plaats vinden dan voorheen, terwijl de huiskat behouden bleef en aangewezen is op een vrijwel vegetarisch dieet. Zelf trachtte het dier zijn carnivoren aanleg nog zooveel mogelijk in de vogelwereld of aan het karretje van den vischboer uit te leven, maar ook deze kansen verminderen, waar de woningen opeengestapeld staan en zoo is het genus kat ontstaan, dat rauw vleesch versmaadt, doch wel rauwe aardappelschijfjes eet, dat nauwelijks omkijkt naar een muis, maar gekookte bieten steelt in de keuken. Gekookte kool, wortelen, rapen, rauwe sla en komkommer zelfs worden door katten van onzen tijd gegeten. Er zijn katten, die via brood, beschuit en koekjes tot het eten van chocolade en suikergoed gekomen zijn. Vooral de Perzische exemplaren, meest rijkelui'skatten, nourri dans le boudoir, zullen een levende muis verwonderd aanstaren en de kans om te ontvluchten ten volle geven. We weten zelfs een geval van een buitengemeen gedegeneerde kat, die in buurmans kelder het schoteltje ontdekt had, dat de lekkende druppen uit de kraan van het biervat opving. Aan dat gerstenat raakte poes in stilte verslaafd. Het dier versuifte zichtbaar op den duur, werd ten slotte dol en moest op zeer jeugdigen leeftijd worden afgemaakt. G.

AMSTERDAMSCH E POORTEN.

DE ST. ANTHONIESPOORT (GEBOUWD IN 1488, IN 1614 TOT WAAGGEBOUW INGERICHT EN IN 1691 VAN EEN ZEVENDE Toren, OP HET MIDDEN VAN HET GEBOUW, VOORZIEN) GEZIEN VAN HET ZUIDEN.

AMSTERDAMSCH E POORTEN.

SLECHTS drie poorten, de St. Antonies-, de Muider- en de Haarlemmerpoort, zijn overgebleven van de vroegere openingen in het ommuurde Amsterdam. En ook deze geven het oorspronkelijke type niet terug. Zij staan slechts op de punten waar vroegere poorten stonden, en zijn geenszins aan te merken als getrouwe reproducties van het oorspronkelijke.

Tijdens Amsterdam in 1342 eene vrije stad was geworden onder de Grafelijkheid van Holland, was ze nog onbemuurd, alleen „omcinghelt met een diepe graff”. Maar er waren aarden wallen en dijken, en op de punten waar deze laatste door den stadswal gekruist werden, werden poorthuizen gebouwd. De dijken waren de hoofdwegen, die naar de stad voerden; later, na de uitbreiding, werden ze de hoofdwegen in de stad zelve. De poorthuizen waren de kasteelen, die de stad tegen een overval beschermen moesten: derhalve waren zij versterkt met muren en torens, en van binnen voorzien met rammen, d.i. met balken met ijzeren punten, welke den toegang konden versperren. Aanvankelijk bezat de stad drie zulke versterkte poorten, waarvan de grondslagen waarschijnlijk niet lang na het jaar 1342 gelegd werden. De eerste werd genoemd het Kerkzijde-poorthuis, daarna de „Warmoesstrate-poirte”, en nog later de St. Olofspoort. De tweede heette het Windmolenzijde-poorthuis, later de Nieuwendijkerpoort. De derde was de Bindwiker (Binnenwiker) poort en werd daarna bekend als Binnen-Regulierspoort. Bij den uitleg der stad kwamen bij deze drie nog drie buitenpoorten, nl. de Regulierspoort, de tweede of uiterste Nieuwendijkerpoort en de St. Antoniespoort.¹⁾ 't Waren punten van strategisch gewicht, toen in 1482 Amsterdam voorzien werd van muren met wachttorens. De dichter Daniël Willink, die zijn *Amsterdamsche Buitensingel* verlichtte met zulke karakteristieke prentjes, schreef dat de welvaart der stad steeds aangroeide.

Totdat men hand aan 't werk ging slaan,
En mijne Stad met steene wallen
En torens dekte aan allen kant,
Om veilig in haar schoot te blijven
En, door geen Kryggeweld vermant,
Gerust zijn Koopvaardij te drijven.

De poorten waar 't het meest op aan kwam, waren zwaar gemuurd en vervuld, aan de buitenzijde tegen den eersten aanloop gedekt door hamei en palissaden, en konden met zware deuren gesloten worden. De hamei bevond zich aan het eind van de valbrug, welke over de gracht was gelegd. De torens hadden kanteelen en schietgaten. In de 15de eeuw was er nog een vierde poort, nl. de Heiligewegspoort, bij gekomen, die echter evenals de Regulierspoort slechts twee torens bezat, terwijl de andere er zes hadden. De Leidsche, Utrechtsche, Muider- en Weesperpoort dagteekenden eerst van de jaren 1663 en 1664. Bijna alle waren gelegen in het midden van het gordijn (stadsmuur), opdat men van daar uit de aangrenzende bolwerken zou kunnen bestrijken en beschermen. Prins Maurits zelf had zich met het verdedigingsplan der stad bemoeid; de militaire reputatie van Zijne Hoogheid stond er borg voor dat dit plan met oordeel was ontworpen, al werden zijne aanwijzingen ten deele ook eerst jaren na zijn dood uitgevoerd.

Behalve deze eigenlijke stadspoorten waren er nog ettelijke kleinere, welke dien naam slechts onder voorbehoud verdienden. Omdat ze meerendeels slechts doorlaten in den stadsmuur waren. Voor de defensie waren ze van geen nut; integendeel, wanneer er gevaar dreigde van den kant van Gelderschen of Haarlemmers de neringdoende Burgerij te gerieven, welke buiten de stad hare moestuinen, molens of lakenramen had. Meestal bestonden zij uit een overwulfde opening in den stadsmuur, met daarvóór een bruggetje over de gracht; soms uit een doorgang onder een kleinen toren of poorthuis. Dit laatste was b.v. het geval met de Jan Rodenpoort; andere waren de Korsjespoort, de beide Waterpoortjes, de Zaagmolenpoort, Raampoort, Heipoort, Weteringspoort, enz. Evenwel werden ook deze kleinere poorten door de dag, 't laatste 's-avonds om half tien. Dit poortsluiten geschiedde

1) Voor bijzonderheden over de St. Antoniespoort (thans -waag) en hare geschiedenis verwijzen wij naar No. 39 van den jaargang 1910 (blz. 460).

tot het jaar 1795 met veel deftigheid onder slaande trom door den manhaften schutter, welke de sleutels bij den president-burgemeester in bewaring bracht en ze 's-morgens weer terughaalde. De controle op de afsluiting der stad gedurende den nacht, aan de landzijde door poorten, aan den waterkant door boomen, was gemeenlijk zeer scherp. Het was niet gemakkelijk om na poortsluiten nog binnen Amsterdam te komen. Bredero laat in zijn „Klucht van de Molenaar” de stedelinge Trijn Jans, die zich verlaat heeft, voor een gesloten deur komen en zich dan beklagen dat men in andere steden de poort wel voor een pijntje (pintje of borrel) geopend kan krijgen, terwijl dit te Amsterdam zoo ondoenlijk is dat zij zich verplicht ziet om naar een nachtlgies buiten de poort om te zien.

Ick heb gheloopt dat ick sweet, o mijn! ick bin soo moe:
En nou ick uyster weer geaen (van streek) bin, nou is juist de poort toe.
Ja wel, ick bin uyt mijn aem (adem) so geweldig heb ick geloopt.
Op andere plaetsen kan men de poort om een pyntjen op (open) kooplen,
Dit is te byster voor de reysende man en burgers verdriet,
Wat sal ick doen? in een herbergh gaen? dat durf ick niet,
Enz.

Later werd dit anders en liet men voetgangers en rijtuigen door, mits tegen betaling. Een poort werd toen verpacht gelijk in later tijd een tol, en dit poortgeld bedroeg jaarlijks een vrij aanzienlijk cijfer. 't Kon een stuiver, maar ook vijfmaal zooveel wezen; dat hing er maar van af hoe diep men in den nacht kwam. Voor den „poortier” gold in waarheid het spreekwoord: Hoe later op den avond, hoe schooner volk. Dit poortgeld was bij de burgerij al niet minder gehaat dan bij de boeren het tolgeld, en slechts weinigen, zooals de schutterij-officieren in 1672, waren er van vrijgesteld. Het werd eerst afgeschaft in 1852, voor zoover de toenmalige vijf hoofdpoorten betrof. Overigens ontbrak het den luiden niet aan waarschuwing, want voor dat men de poort sluiten ging, luidde men de klok in het torentje, dat zich op de meeste poorthuizen verhief. En evenzoo des morgens, wanneer de poort open ging. Dan verschenen de drie tromslagers, wanneer zij voor de hoofdwacht de réveille hadden geslagen en begeleidden de schutters welke de poorten gingen ontsluiten, zoodat aan het landvolk zoowel door de klokken-tonen als door het tromgeroffel kond werd gedaan, dat Amsterdam voor hen en hun nering open stond. Geen poort behoefde, voor hem die op zijn tijd paste, gelijk die befaamde sluis aan 't Singel het „Boerenverdriet” genaamd te worden. Trom en klok waarschuwden reeds van ver; wanneer Bredero's molenaar de burgeres heeft gelogeerd, die 's-avonds de stad niet meer in kon, dan zegt hij 's-anderen morgens:

Daer luyt de poort-klock, me dunckt dat de trommel dobbe dobbedob gaet.
Ja wel, hou nou? zie ick recht? men dunckt dat de poort vast open staet.

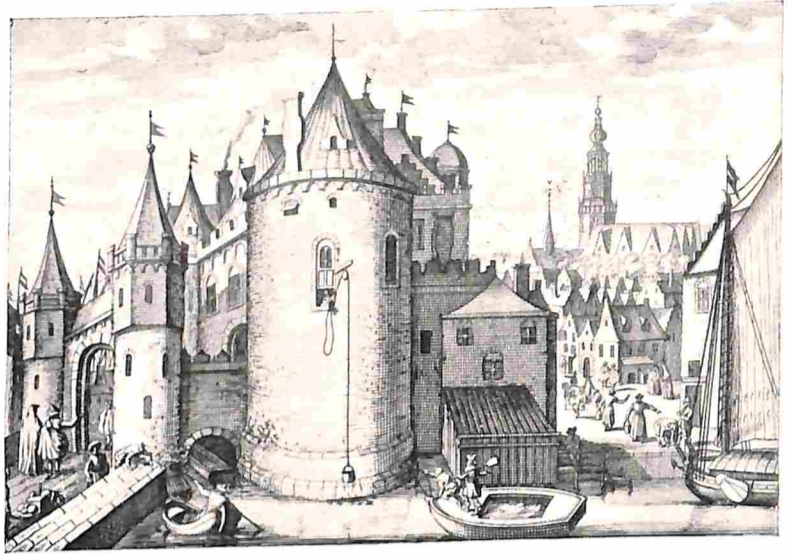
In den tijd van de juffrouwen Wolff en Deken was 't ook nog niet zoo ver, dat een Amsterdamsche poort na half tien tegen betaling van poortgeld open ging. Althans, wanneer de deugdzame Sara Burgerhart zich door een melodrama-snoodaard naar den Hortus Medicus buiten de Muiderpoort heeft laten tronen, en van daar naar zijn buitenplaats waar hij zijne duifjes op til pleegt te houden dan daalt de hoop van hare hospita binnen Amsterdam al meer en meer naar gelang dat het later wordt. En ook de andere vriendinnen wachten met vreeze:

„Het werd negen...half tien; elke koets, ijder rijtuig deedt ons luisteren, afbreken; wij bedrogen ons! De poort was nu toe en... geen Juffrouw Burgerhart! Letje sloeg voor om den knecht zagjes uit te laten, om hem naar de Muiderpoort te zenden, om te zien... och zei ze, wat mag ik praten! 't Is immers te beuzelagtig.”
Enz...

Eerst ten vijf ure in den ochtend komt het verloren schaap per as de veilige kooi weer binnen. Die Muiderpoort was gedurende den nacht ontoegankelijk geweest, en wanneer zij niet in een tuinmanswoning een even vertrouwbare nachtrust gevonden had als Trijn Jans in Bredero's molen, het zou slecht met haar afge-loopen zijn.

* * *

Van de drie oudste poorten van Amsterdam bestaat afbeelding noch beschrijving, behalve van de St. Olofs-poort. Deze moet reeds lang vóór het jaar 1380 hebben bestaan, en was vroeger bekend als de „poirthuijse uptie Kercksijde”. Na de stichting van de St. Olofskapel, kort voor het jaar 1451 werd zij gedoopt tot St. Olofs-poort. Kerk en poort stonden naast elkaar; op de groote houtsneckaart van Kornelis Antonisz (1544) is de laatste afgebeeld als een vierkant gebouw met een gekanteelden trans, tamelijk hoog maar ingeklemd tusschen de kapel en de belendende huizen. De torens, waarmede die poort oorspronkelijk was voorzien, komen op die afbeelding reeds niet meer voor; een pachtbrief van het jaar 1451 maakt nog melding van den oostelijken toren. De kapel, aan welke de poort haren tweeden naam ontleende, was gewijd aan den Noorschen heilige St. Olof, wiens beeltenis men nog lang na de Hervorming aan het gewelf geschilderd zag. Vondel vereeuwigde zijne nagedachtenis door hem in zijne

AMSTERDAMSCH E POORTEN.

DE ST. ANTHONIESPOORT IN DE ZESTIENDE EEUW.

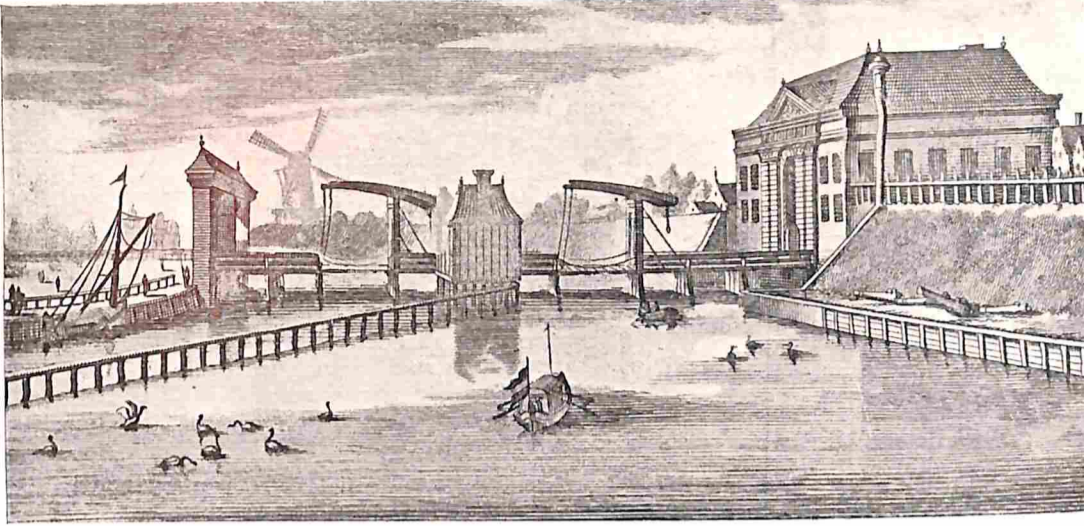
„Inwijdinge van het stadhuis t'Amsterdam” te bezingen als een koning van het Noorden, die zich „liet kerstenen en wasschen op de vont (doopvont) van 't heilloos Heidensch slijm”.

Een ooggetuige, Domselaer, beschreef de St. Olofs-poort als „dik van muuren, met groote gebakken steene moppen opgemetselt en verwulft”. De gravure bij Willink, welke de poort van binnen te zien geeft, werd vermoedelijk genomen naar eene teekening gemaakt kort voor 't afbreken. Andere afbeeldingen van de poort gezien van den IJ-kant, waren aanwezig op de Historische Tentoonstelling van 1876. Sedert 1504 voldeed het gebouw reeds niet meer aan zijne oorspronkelijke bestemming; het werd in dat jaar vertimmerd tot gevangenhuis voor personen, die in voorloopige hechtenis werden gebracht. In 1508 zaten hier eenige Geldersche krijgsgevangenen een rond jaar opgesloten, in 1600 verscheidene Spaansche krijgsgevangenen uit den slag bij Nieuwpoort. „Over de inwendige gesteldheid”, schreef Jacobus Koning, „kan ik weinig of niets mededeelen. Dat zij niet zeer geschikt of aangenaam moet geweest zijn, laat zich genoegzaam opmaken uit een klacht van Willem Martensz. Calff, Baljuw van Amsteland, wegens zijne godsdienstige en staatkundige gevoelens in den jare 1569 in hechtenis genomen, en met moeite den dood ontkomen,

AMSTERDAMSCH E POORTEN.

DE ST. ANTHONIESPOORT (-WAAG), NOORDZIJDE.

AMSTERDAMSCH E POORTEN.

DE NIEUWE REGULIERSPOORT, GEBOUWD IN 1655 AAN HET EINDE DER REGULIERS-BREESTRAAT, IN 1668 TOT WAAGGEBOUW INGERICHT EN IN 1874 GESLOOPT.
Naar de prent in Wagenaar.

waarbij hij zich met deze woorden uitdrukt: „dat hij oick nijet wel sijne zinnen bij hem en heeft, vermits zijnder scherpe ende onbequame gevangenis”. Vermoedelijk was die inrichting maar al te zeer in overeenstemming met de barbaarsche rechtspleging die er heerste, en indien de St. Olofspoort nog bestond, de menigte zou er heen gaan, gedreven door dezelfde kijklust, welke haar thans nog de Gevangenpoort te 's-Gravenhage doet bezoeken.

Het historisch gebouw werd in 1618 afgebroken. Slechts de naam is tot huiding dag bewaard gebleven van een steen, welke de richting aangeeft van den doorgang onder de voormalige poort.

De tweede van het drietal oudste poorten stond aan de Bijntwijkstraat of Binnenwaard (een gedeelte van de tegenwoordige Kalverstraat) en heette daarnaar het „Bijntwijcker poirthuisje”. Bij dit gebouw bevond zich in het Spui vermoedelijk het paardenwed, dat reeds in 1511 in een schepenbrief vermeld werd als het „Oude wet”. De Rozenboomsteeg (aldus genoemd naar het hoekhuis *In den Roesboom*) heette vroeger Wetstege. In 1526 werd de poort vervangen door de Osjessluis, welke dezen naam ontvangen had dewijl daar het Accijnshuis stond, waar de aangifte geschieden moest van de marktwaarts gedreven ossen. Die ossen stonden er dicht bij de kalveren; wellicht ontstond in dien tijd de woordspeeling (welke onder de Kalverstraters voor zeer aardig doorging), waarmee men den vreemdeling liet zoeken naar de Koekinderstraat, om hem eindelijk te verrassen met de ontdekking dat dit de Kalverstraat zelf was. 't Was een aardigheid van hetzelfde allooi als die, welke van de Kattemannesteeg deed spreken, waar men de Katersteeg op 't Singel bedoelde.

De ossen verhuisden eerst naar het tegenwoordige Sophia-plein, toen naar de Botermarkt, later naar de Ossenmarkt (het tegenwoordige Frederiksplein) en een andere poort verrees, volgens sommige bronnen omstreeks het jaar 1482, aan het einde van de Kalverstraat. Maar deze poort heette niet meer naar de oude Bijntwijk, doch naar het klooster der Reguliere monniken, dat gestaan had ter plaatse waar thans de Keizersgracht en Utrechtsche straat elkaar kruisen. Het was in 1394 gesticht en had zijne privileges van Walraven v. Brederode, ambachtsheer van Nieuwer-Amstel. Dit klooster was zeer rijk en de monniken leefden er „in Saus und Braus”; toen het in 1532, terwijl de vesper gezongen werd, in brand vloog; zeiden booze gerzenden van Amsterdam wel wisten hoe die brand was aangekomen. Zeker is het, dat er geen oorlog werd gegeven om het klooster weer op te bouwen. Op die plaats kwam toen de Reguliershof, waar in de 16de eeuw schout Willem Bardes zijn buitenplaats had. Alleen lieten die monniken den naam hunner orde na anders. Scheiden pieten van het oude Amsterdam; er was een Reguliersdijk, Reguliersplein, Regulierstoren, Reguliersgracht, Reguliersstraat, Reguliershof, en thans ook een Regulierspoort. 't Was een poorthuis, dat eenigszins het aspect had van een middeleeuwsche burcht, met twee hoge hoektorens, die in de gracht waren uitgebouwd, leien daken, kijkgaten en klokketorens, terwijl daarvóór een valbrug lag die binnen de poort kon worden opgehaald, evenals bij een oud adelijk kasteel. En aan de andere zijde van die brug stond weer een sterke voorpoort of hamei.

Als een overblijfsel van de versterking der stad in 1482 bleef deze poort bestaan tot in 1601 Amsterdam werd uitgelegd; alleen werd de naam toen Binnen-Regulierspoort. Ook het gedeelte van den stadsmuur tusschen de poort en den toren Leeuwenburg aan den Amstel bleef in wezen, en tegen dien muur werd door Abraham v. Tongerlo eene glasblazerij opgericht. Maar in 1618 werd die inrichting door brand verwoest, en tegelijk greep het vuur de poort aan, die mede grootendeels ten onder ging. De ruïne werd nu verder afgebroken, behalve het gedeelte van den westelijken hoektoren dat den brand overleefd had. Op dat fundament werd toen door den stadsbouwmeester Hendrick de Keijser een nieuwe toren (de Munttoren) opgetrokken, aansluitend bij het wachthuis voor de

schutterij, dat reeds in 1617 gebouwd was. De brug vóór de oude poort werd later veranderd in een steenen sluis met drie bogen, en het terrein, waar de afgebrande glasblazerij gestaan had, werd gekocht door een Engelsche uitgewekene, die er vijf huizen liet zetten, langen tijd bekend onder den naam van de Engelsche huizen. Het pleintje vóór de voormalige poort deed dienst als markt voor ossen, later voor schapen, van waar de naam Schapenplein.

Met de gehechtheid aan oude namen, waardoor het volk zich veelal onderscheidt, leef men van Regulierspoort spreken toen er op die plek reeds lang geen poort meer te stand was. Een overblijfsel van den ouden toestand was nog het zwanenhok, dat zich in de stadsvest bij den Regulierstoren bevond. Zwanen op 't water te houden was een heerlijk recht, 'twelk de stad verkreeg tegelijk met de ambachtsheerlijkheid van Nieuwer-Amstel, en herhaaldelijk werden er keuren afgekondigd tegen zwanenschenders en eierdieven -- de Amsterdamsche straatjeugd was toen vooral niet beternoch

minder ondernemend dan de tegenwoordige. 's Winters, bij besloten water, werden die zwanen met haver gevoerd door de portiers van de Regulierspoort, welke de vogels ook moesten mesten. Want de stad onderhield ze geenszins om het stadsgezicht te verlevendigen, maar om ze als kermis-zwanen op de tafels te brengen van den ambachtsheer, den schout, de Lurgemeesters en thesauriers. Volgens sommige bronnen zouden de Zwanenurgwal en de Zwanenburgerstraat hun naam aan die zwanen ontleend hebben; volgens andere, wel meer waarschijnlijk, aan „'t huijs daer Swanen andere uijthangt”, op den hoek van genoemden wal en straat.

De voormalige Regulierspoort, gelijk ze op een wintergezicht in het Rijksmuseum door den schilder Anthonie Beerstraten werd afgebeeld (zie de afb. op de volgende blz.), was derhalve scheelde het, of de hier gelegerde schutterij-wacht had zich met de wapens tegen eene overrompeling der stad te weer moeten stellen. De namen Munt en Munttoren ontstonden eerst in 1672 bij den inval der Fransche legers van Lodewijk XIV, toen het wachthuis tijdelijk tot Munt werd ingericht. In 1650 echter beraamde de stadhouder prins Willem II zijn bekenden aanslag op Amsterdam, ten einde de stad te dwingen zich naar den wilder Staten-Generaal te voegen, en deze aanslag moest beginnen bij de z.g.n. Regulierspoort. De majoor Gentillot met vijftig man was aangewezen om die poort te overrompelen, waarna de vier compagnieën ruitery, die onder bevel van den Friarschen stadhouder Willem Frederik van Nassau te Abcoude gelegerd waren, de stad op dit punt zouden binnenrukken. Het plan liep echter spaak doordien een groot deel der Staatse troepen op de heide bij Hilversum door onweer en duisternis overvallen werd, en verdwaald raakte. Het kwam daardoor te laat om de operatie bij tijds te steunen. Belegers kon men wel, overrompelen niet meer. Gentillot, zich ontdekt ziende, keerde met zijn vijftig man ijlings terug, en Willem Frederik durfde zonder den steun der overige troepen de bestorming niet aan. De krijgsraad op de hofstede *Welna* begreep dat men nu een anderen koers moest sturen; de hekeldichter zong er van:

Dat Hopman lentilot, wiens uitgelezen benden,
Meest allen Officiers, men dacht vooruit te zenden,
(Waartoe het schuitenvoor van Utrecht was gepacht),
Reeds was teruggekeerd! dat had men niet verwacht.
Hij had in last de wacht der Regulierspoort te snappen,
Waarna de Graaf op zijn gemak zou binnen stappen
En met de bloem van 't Heir bezetten het Stadhuis;
Dan was de Prins gevolgd; en zonder veel gedruisch
Dacht men zoetsappigjes het naar zijn zin te schikken,
't Verschalkte Stadsbestuur zou zelf niet durven kikken
Of reppen van verzet — de rapen waren gaar,
Doch ligt al aangebrand, dit was het jammer maar!

Deze mislukte aanval was de eenige krijgsherinnering van de voormalige Regulierspoort. Vijf jaren daarna werd een nieuwe Regulierspoort gebouwd door den stads-krijgsbouwmeester J.H. Koek, aan het einde van de Reguliersbreestraat, op het plein waar in 1669 de boter- en kaasmarkt gevestigd was. Te voren was de Dam daarvoor de standplaats geweest, maar het aangroeiend marktplein den naam van Botermarkt ontving. De nieuwe poort was een groot vierkant gebouw, met pilasters aan iedere zijde van den doorgang, een fronton versierd met beeldwerk en het oude van de vertrekken o.a. van de hoofdwaach welke hier gevestigd was. Maar deze poort (afb. hierboven) voldeed slechts tot 1668 aan waag. 't Was het derde van de stedelijke waaggebouwen, van jongere stichting dan de waag op den Dam en die op de Nieuwmarkt. Het veld buiten deze laatste Regulierspoort, door hoog geboomte beschaduwde, diende langen tijd voor ossenmarkt en voor de daaraan grenzende paardenmarkt, waaraan een renbaan of pikeurs-

plaats was verbonden. Daar oefende het opkomend geslacht zich in het ringsteken, welk ridderlijk spel tot het volk was doorgedrongen, en waarvoor in 1662 een „bequaeme plaats buiten de Regulierspoort” was ingericht. Een van de vroeger zoo populaire doolhoven, het Rode Doolhof, trok hier op feestdagen de menigte. Doch de aangroeiende bevolking van Amsterdam drong steeds tot uitzetting der stad, tot bebouwing van den naasten omtrek met huizen, en zoo kwam de beurt ook aan dit plein. De ossen werden opgedreven naar de Utrechtsche poort, en het geboomte moest vallen, niet zonder hevig protest van de burgerij en van de „fiere jeugd”. De eerste was gewoon zich onder dit lomper te verteren, de laatste zich te vermaken met kaats- en ringspel, terwijl de belangen van pikeurs en paardentuischers, van veekoopers en „spulbezitters”, door dezen paardentuischer ook in de knel kwamen. De dichters-glazemaker Jan Vos moest er bij te pas komen om de Amsterdammers te troosten met het argument dat, waar Caesar, om Massilia te veroveren, wel het heilige bosch had omgehouden, men te Amsterdam en de boomen „voor een stad vol huizen” mocht laten wijken, en alleen de nooddwang dit veld kwam berooven van zijn „bosschaadje”. Hij dichtte toen een lang vers: „Op 't afhouwen der boomen van de Ossen-, en andere bijgelege Markten”, dat aanving:

Toen 't volkrijk Amsterdam, om heerlijk te bouwen
De bosschen veur haar poort op 't vaardigst af deed houwen,
Beguut het wufte graauw te morren op de stad.
't Besluiten van de Raadt wordt zelden goed geschat.

't Bleeft intusschen de vraag of dit dichterlijk betoog en het voorbeeld van Caesar de goê gemeente van hare murmureeringen terugbracht; beter was de belofte dat men die boomen elders, bij de Utrechtsche poort, zou laten herrijzen. En inderdaad groeiden ook op die nieuwe Ossenmarkt (het Frederiksplein) de iepenboomen welig, totdat ze twee eeuwen later opnieuw moesten plaats maken voor den aanleg van het moderne plein en van Sarphatij's volkspaleis.

De tot waag hervormde Regulierspoort bleef op de Botermarkt staan tot het jaar 1874. Toen werd ze afgebroken, en de versiersel van het frontispice, w.o. het Koggeschip uit het oude stadszegel, werden naar het Rijksmuseum overgebracht.

(Wordt vervolgd.)

S. KALFF.

HAAR KEUZE.

(Slot).

III

WAT gebeuren ging, had Willem van Oever al lang zien aankomen. Het moest tot een uitbarsting komen. Kostbare partijen goederen waren naar Zuid-Amerika uitgezonden, en hier, in Holland, werden de stockgoederen opgestapeld, zonder uitzicht op een spoedigen en voordeeligen afzet, door de onverwachts ingetreden en zich hardnekkig handhavende afwezigheid van kooplust. Dringend en gebiedend was al vele malen naar Zuid-Amerika geseind, dat de uitgezonden goederen dadelijk verkocht moesten worden, maar steeds was hetzelfde tergende antwoord-telegram gekomen: „Onmogelijk, zullen ons best doen.” Langs alle kanten werden de stock-koopwaren aangeboden. Vruchteloos. Kooplust ontbrak volkomen.

Een paar maanden tevoren had Willem zijn patroon reeds gewezen op den gevaarlijken durf van het gelijktijdig opslaan en uitzenden van belangrijke partijen, terwijl de markt zoo ongunstig stond. Tegen zijn verwachting in werd aan zijn raadgevingen geen gevolg gegeven. Kostbare ladingen werden voortdurend verscherpt en de goede breidde zich daartegenover al maar uit. Hij had het zijn plicht geacht den toestand nog eens scherp duidelijk te maken, maar ook toen weer scheen Mijnheer Goeding daaraan geen bijzondere aandacht te schenken. Het inzicht van anderen werd blijkbaar beter gevonden.

De catastrofe moest komen. Er werd niets, volstrekt niets verkocht. Het herhaalde seinen naar Amerika bleef zonder uitwerking. Een laatste poging werd aangewend door te berichten, dat tegen inkoopsprijs, desnoods met gering verlies, van de hand mocht worden gedaan. Het baatte niet, want koopers ontbraken.

Aan alle vorderingen werd prompt voldaan, want dat was de eer van het huis. Nooit ging een wissel onbetaald terug. Dat zou een niet te dulden schande zijn voor de firma, en met rechtmatig vertrouwen kon Mijnheer Goeding dan ook beweren, dat in de toekomst aan dat principe zou worden vastgehouden.

Nu nochtans zou een wissel onbetaald teruggaan. Willem had het den patroon in voorzichtige woorden meegedeeld. Hij had een uitbarsting van woede en ergernis verwacht, doch die kwam niet. Mijnheer Goeding scheen te berusten.

Hij was steeds even vriendelijk en voorloofend tegen Willem van Oever, na de bitse weigering van Bertha, misschien wel hartelijker dan vroeger. Het had hem innig gespeten zijn trouwen medewerker wreed te moeten teleurstellen. Nóg herinnerde hij zich, hoe Willem dien middag, toen hij hem Bertha's afwijzend besluit had medegedeeld, hem met groot-geopende oogen, als verschrakend voor nakend verdriet dat niet meer af te wenden was, had aangekeken, en daarna in stille deemoedigheid het hoofd had gebogen.

Sinds de goede gang van zaken stokte, gaf Willem zijn krachten met nog grooter toewijding. Een kwellende angst liet hem geen rust, niet één oogenblik, sinds, naar hij vreesde, geen macht meer het ontzettende gebeuren dat dreigde, kon verhoeden. De wissel van de firma Oland, Limburg & Co, groot vijfenzestigduizend gulden, zou onbetaald teruggaan.

Einde van de week was de vervalddag, en dan moest het geld er zijn. Een laatste maal ging Willem, met kloppend hart, raad schaffen bij zijn patroon.

— Mijnheer, Vrijdag komt de wissel van Oland voor, zei hij schor.

— Ik weet het. Het geld is er niet, wel?

— Nee....

Mijnheer Goeding ging naar Willem toe, vatte hem de handen.

— Willem, de wissel mag niet teruggaan, mag niet teruggaan. versta je? Dat kan ik niet dulden, klonk het streng en gebiedend. Je weet toch wel, dat zoo iets, zoo lang het huis bestaat, nog nooit voorgevallen is, en ook nu mag het niet gebeuren. Willem — hij sprak zachter nu en warm-vertrouwelijk — ik reken op jou. Als de wissel niet betaald wordt, is het mijn ondergang. De schande zou ik niet overleven. Aan die afschuwelijke toestand moet een einde komen. Sinds weken al kan ik bijna niet meer slapen. Mijn kalmté is slechts schijnbaar. Het is mij soms of ik gek word. Kom, Willem, herhaalde hij met huilende, smeekende stem, ik reken op jou. Jij zult wel zorgen, dat het geld er is. Het moet er zijn. Ik reken op je....

Krampachtig drukte hij Willem de handen, keek hem in de oogen:

— Ik heb Bertha geschreven onmiddellijk terug te komen van „Levenslust”. Ik heb geschreven hebben, dat zij uitspanning zoekt, terwijl hier iets ontzettends gebeurt. Willem, nogmaals, het geld moet gevonden worden. De eer van het huis is er mee gemoeid, de eer van onze oude firma.

Willem staarde stil voor zich uit.

— O, komt Bertha vandaag terug, liet hij zich zacht ontvallen. Mijnheer Goeding scheen zijn gedachten te raden:

— Kom, denk daar niet meer aan, troostte hij. Nu zijn er andere zorgen. De vijfenzestigduizend gulden moeten gevonden worden.

En in laatste opwekking herhaalde hij wederom, met gesmoorde, doffe stem:

— Willem, op jou vertrouw ik, vertrouw ik, hoor je?

— Ik zal mijn best doen, mijnheer, mijn uiterste best. Ik be-loof het U....

AMSTERDAMSCH E POORTEN.

DE OUDE BINNEN-REGULIERSPOORT (GEBOUWD OMSTREEKS 1482 EN IN 1618 DOOR BRAND VERWOEST), GEZIEN VAN HET ZUIDEN.

Naar de schilderij door Anthonie Beerstraten in het Rijksmuseum.

Traag ging Willem naar zijn kantoor terug, met het zekere weten in zich, dat de wissel betaald moest worden, hoe dan ook. Hij zette zich voor zijn schrijftafel, keek vluchtig de correspondentie door, schreef eenige aantekeningen op, vroeg brievenmappen en factuurdoozen, maakte berekeningen, en ging toen nog maar eens, voor een laatste maal, verschillende koopers opschellen.

De brief van vader die Bertha dringend naar huis terugriep, bracht onverhoopt oplossing uit den toestand van jachtend ongeduld, die haar het verblijf op „Levenslust” vergalde. De haastige, streng-roepende toon van het schrijven was haar in den beginne ontgaan. Bijna opgeruimd pakte ze haar koffers.

In den trein, als door wreed voorgevoel gedreven, las ze den brief over. Nu viel haar het zenuwachtige gekrabbel op en de onverbiddelijke toon van bevel. „Je moet dadelijk komen, maar dan ook dadelijk. Er zijn zéér onaangename dingen gebeurd. Ik kan je dat niet allemaal schrijven. Kom dadelijk.”

Een gevoel van angst ging haar beklemmen. Was er werkelijk iets heel ernstigs gebeurd? Droomend staaarde ze naar buiten. De trein vloog voort. Zou vader misschien geraden hebben...? Och, kom, dat kon niet.

De reis scheen lang. De coupé was vol en er werd druk gepraat. Ze had lust den brief weer eens te lezen, nam hem werktuigelijk uit haar taschje, — stopte hem maar weg. Het diende immers tot niets.

Nog een half uurtje. Ze trachtte een krant te lezen. 't Ging niet. Het was zekerheid bij haar, dat thuis iets ontzettends was voorgevallen. Al benauwder steeg de angst in haar. Ze nam den brief weer uit haar taschje, durfde hem niet meer lezen.

Ze dacht aan den lusteloozen droeven tijd van haar verblijf op „Levenslust”. Haar hopeloos wachten en haar telkens teleurgesteld vertrouwen in de schijnbaar zoo zekere komst van Karel deden steeds opnieuw wrang verdriet in haar ronddolen.

En een smartelijk gevoel van bitter meelij met zichzelf drong haar de tranen naar de oogen.

IV

Vader had Bertha in enkele woorden den toestand duidelijk gemaakt. Stil had ze geluisterd naar zijn bevende stem. Ze was bang zijn blik te ontmoeten en te kijken in zijn droef-starende oogen. Hij scheen haar, met zijn voorhoofd vol dikke zorg-rimpels, zoo oud geworden. Ze wou hem zachte troostwoordjes zeggen, maar een wrangende smart bekleemde haar.

Ze ging naar haar kamer, legde zich lang-uit op den grooten stoel neer. Ze voelde zich lām. Haar hoofd was zwaar van denken. Het droeve gebeuren op „Levenslust” bestookte haar nóg eens

HET BAMBOE-LAANTJE OP „GOOILUST” TE 'S GRAVELAND.

en nóg eens. Nu was ze thuis, en dreigde weer ander onheil, dat niemand scheen te kunnen afwenden.

Willem alleen kon misschien verandering ten goede brengen. Vader had haar verteld hoe hij werkte, onafgebroken, zonder zich rust te gunnen, hoe hij zich tot het uiterste inspande om het huis te redden van den naderenden val.

Juist zooals ze zoo vaak op „Levenslust” aan hem gedacht had, meende ze ook thans Willem te zien werken. Ze zag duidelijk zijn gezicht en zijn handen en zijn haar. Ze hoorde zijn stem. Een warm, hartelijk gevoel van sympathie ging onbewust in haar rond en zacht mompelde ze voor zich uit: „Toch een goeie jongen, toch een goeie jongen.”

Ze schrok op. Dood-stil was het in huis. Geen geluid stoorde de drukkende rust. Ze had een gewaarwording alsof iets in de kamer bewoog. Ze keek rond, zag niemand. Een huivering ging haar door het lijf. Wat was het leven afschuwelijk.

Ze stond op, ging langzaam heen en weer loopen. Hoe kon ze den tijd dooden? Ze zou een straatje gaan omlooopen, om zich een beetje te verzetten. Ze ging naar beneden, zette haar hoed op.

Buiten vloog de frissche lucht haar in het gezicht. Dat was heerlijk. Langzaam wandelde ze voort, doelloos, niet lettende op hetgeen rondom haar voorviel. Ze wou aan niets denken, — aan niets. Wat komen moest, zou tóch komen.

Zonder dat het tot haar doordrong, was ze een drukke winkelstraat ingeslenterd. Toen ze het merkte, vond ze het akelig. Het ruimoerige gewoel om haar heen maakte haar duizelig, en aldie voorbijjachtende menschen verveelden haar. Ze ging terug naar huis, sloeg een zijstraat in.

En toen plots — zag ze Karel. Hij was aan den overkant, praatte druk en levendig met een meisje, waarmede hij gearmd liep. Bertha keek nog even toe, nóg eens, — twijfelde. Hij was het, — hij was het, en naast hem een meisje. Alles begon haar voor de oogen te draaien. Een kwellende krop worgde haar de keel dicht en in haar hoofd was het een zwaar gebons van het opgestuwde bloed. Ze smoorde een schreeuw in den mond. Haar beenen waren als verlamd. Ze wou langzaam voortwandelen, doen alsof niets gebeurd was, maar een stuwende wil van haat en drift dwóng haar tot hard loopen. Ze draafde de straat door, voelde zich dadelijk dood-moe. O, was ze maar al thuis. „Hij liep met een ander, hij liep met een ander”, stormde het haar met ophitsend geterg door het hoofd. „Alles is uit, alles is voor goed uit,” wee-klaagde het in haar.

Ze holde verder, straat in, straat uit. Ze was óp. Goddank, nog even.

Gelukkig, eindelijk, ze was thuis. Ze wou dadelijk naar haar kamer gaan om daar haar grievende smart uit te schreien.

— Bertha, hoorde ze de blijde stem van vader, Bertha, waar was je toch? Kom dadelijk binnen. Dadelijk. Goed nieuws. Waar blijf je nou? Kom dan toch...

Ze ging naar binnen. Vader vloog haar te gemoet.

— Kind, ik heb je overal gezocht. Goed nieuws. Het geld om de wissel te betalen is gevonden. We hebben het, hoor. Wat zeg je daar wel van? Nou?

Ze keek vader aan, zag zijn van vreugde stralend gezicht. Hij scheen weer jong en opgeruimd, net zooals hij altijd was geweest, en des te dieper en feller voelde ze haar eigen smart.

— Ik vind het heerlijk vader, héerlijk.

— Is het niet prachtig, is het niet mooi? klonk het opgetogen. Alles door Willem, alles door Willem. Zeg, beken het nou eens eerlijk, is het geen prachtkerel?

En met zachte, warme stem begon hij haar alles op te biechten. O, die laatste spannende uren van wanhoop en verwachting. Eerst had Willem den heelen morgen onafgebroken getelefoneerd, en kort en streng zijn bevelen uitgegeven. Alles had hij nog eens, in een opperste poging, uitgerekend. Op het kantoor was het dood-stil geweest. Geen der bedienden had een woord durven spreken, en met een fluisterend „asjeblijft” hadden ze mappen en boeken aangereikt.

— Ik ga even weg, had Willem toen eindelijk bedaard gezegd. Van Vlieten & Co zijn, geloof ik, niet ongenegen een aannemelijk bod te doen voor de partij machine-olie. 't Is waarschijnlijk tegen inkoopsprjs, maar ik zal zien er nog iets uit te halen. Ik kom zoo gauw mogelijk terug.

Lang had vader op hem gewacht. De tijd wou maar niet vooruit. Traag waren de minuten voorbijgekropen, en bij elk gerucht op straat was hij naar het raam gehold om te zien of Willem aankwam. Vijf, tien maal tevergeefs. Ten laatste was hij binnen komen stormen, zenuwachtig, met hoogroode kleur van opwindning op het gezicht.

— Ik heb verkocht, ik heb verkocht, had hij blij, met wijd-uitslaande stem geroepen.

Vader had alleen een woord van erkentelijkheid kunnen uiten.

— Dank je, dank je, dat is goed gedaan hoor, jongen. Dank je...

— Ik heb verkocht, had Willem opgetogen herhaald, als wilde hij het zelf niet gelooven. Nog met een kleine winst. 't Heeft moeite gekost, maar...

Hij had opgehouden met spreken en de handen van vader gegrepen:

— Mijnheer Goeding, het huis is gered. Dat is de grootste vreugde van mijn leven. Maar het meest, had hij er langzaam, zacht-ingehouden bijgevoegd, verheugt het mij voor haar, — voor Bertha. Nu kan ze weer naar „Levenslust” gaan.

Bertha luisterde stil toe, durfde zich niet verroeren. Dikke

tranen brandden haar in de oogen. Een onuitsprekelijk gevoel van warme dankbaarheid voor Willem en een zielige meewarigheid in eigen verdriet vervulden haar het hart. Ze had behoefte naar vader toe te gaan en hem te omhelzen, maar kon niet opstaan. Ze begon te schreien, al maar heftiger, met tril-schokken, en eindelijk uitbarstend in een niet meer te bedwingen huilbui van felle smart en opbeurende blijdschap tegelijk, vloog ze op vader toe, en fluister-snikte hem in het oor:

— Ik ben zoo blij, vader... zóó blij... Die Willem is een goeie jongen, een echte goeie jongen.....

V

„Levenslust”.

Aan mijn lieve vadertje,

Mag ik mijn lief vadertje een klein verzoek doen? Ja?

Komt U dan Zondag naar „Levenslust”. Dat zou me toch zoo'n groot genoegen doen. Maar brengt U Willem mee. Wilt U? Ik weet zeker, dat mijn vadertje me niet zal teleurstellen. Willem moet echter vooral en vooral meekomen. Want — en nu ga ik U een geheim vertellen, zoo groot en zoo heilig, dat ik schroom verder te schrijven — ik heb mijn keuze gedaan.

Maar genoeg, mijn vadertje begrijpt me wel. Zondag zal ik U alles, alles vertellen.

Dag vadertje. Tot Zondag. Duizend kussen van

Uwe liefhebbende
Bertha.

P.S. Ik zal wel aan den trein staan. Goed? Schrijft U mij maar even hoe laat U aankomt.

DAVID. P. ABRAHAM.

Foto Struppert.

DE CEPHALOFOOR.

Het Bamboelaantje

op „Gooilust” te 's Graveland.

In no 51 van den vorigen jaargang van dit blad schreven wij een stukje over de Bambusa Metake op „Gooilust” te 's Graveland. Eenige dagen daarna ontvingen wij van den eigenaar, den dieren- en plantenvriend, den heer F. E. Blaauw, de op de vorige bladzijde gereproduceerde prachtige foto van een laantje door een bosch van *Bambusa Metake* op het zeer interessante „Gooilust”.

Wij lieten deze opname met het schitterend lichteffect aan een aantal natuurbeminnars zien en deze konden maar niet gelooven dat die kiek in ons land genomen was. Die krachtige, schuin opgaande stengels herinnerden aan jonge bamboe-struiken op Java en men wist niet dat deze Japansche hier een tweede vaderland gevonden heeft.

O, men kan zelfs met planten zooveel effect bereiken wanneer men het juiste plekje maar kiest. Wanneer een Japansche huisvrouw een bloemtak krijgt van Kers, Amandel of Perzik, een trio der meest geliefkoosden, dan zoekt zij daar eerst voor een passende vaas en dan een geschikt hoekje waar het meeste effect te bereiken is. Dat zoeken duurt dikwijls heel lang, maar het resultaat is altijd verrassend. En zoo gaat het met planten ook: men moet de plekjes zoeken en zich dan de plant volwassen voorstellen in een passende omgeving. Een plant die vochtig wil staan moet men niet op een heuvel zetten terwijl men een plant van de bergen niet bij 't water zet.

Wij zijn den heer Blaauw dankbaar dat hij ons in de gelegenheid heeft gesteld om aan de vele lezers van Buiten te laten zien wat er met deze Bamboe te doen is.

Naschrift. Een dezer dagen spraken wij den heer Blaauw opnieuw en deze vertelde ons dat met de strenge koude duizenden en honderdduizenden spreuwen de bamboeboschjes tot „hotel” hadden gekozen. Zij kregen het tusschen de rietstengels van het Naardermeer te koud en vonden op „Gooilust” een meer beschutte plaats.

Zij braken echter door hun groot aantal heel wat stengels en lieten zooveel „fooitjes” achter, dat zij verjaagd moesten worden.

J. K. BUDDE.

DE CEPHALOFOOR.

EEN MERKWAARDIG EN VOOR DE CULTUURGESCHIEDENIS VAN NEDERLAND BELANGRIJK KUNSTVOORWERP.

VOOR eenigen tijd werd bij Dokkum, de oude heilige plaats, op terpen gebouwd (waar reeds in het begin onzer jaartelling

oude heidensche nederzettingen waren en waar later op 5 Juni 755 Bonifacius vermoord werd) bij het afgraven van 'n terp een beeldje gevonden, dat op de ware groote hier voor u staat afgebeeld.

Door omstandigheden kreeg ik het in mijn huis. Dat het merkwaardig was zag ik terstond. Vooral omdat het 7 of 8 Meter diep gevonden was. Dus zeer oud moest zijn.

Maar wat wás het?

Een rechtopstaande man met z'n hoofd in de hand. Eene zonderlinge situatie voorwaar!

Het eerst raadpleegde ik Dr. Holwerda te Leiden, den man der opgravingen.

Deze ontving mij met groote welwillendheid, en verklaarde dat het zeer goed bewaarde beeldje vast en zeker uit de middeleeuwen was. Ongeveer uit het jaar 1000. Maar wát het voorstelde wist hij evenmin als ik. Maar hij ried mij aan mij te wenden tot Prof. Schrijnen te Utrecht, buitengewoon hoogleeraar aldaar bij de Radboudstichting.

Ook deze ontving mij allerwelwillendst. Hij was de vakkundige dien ik hebben moest. En wat hij vertelde volgt hier nu.

Het beeldje stelt voor den Franschen bisschop Dionysius van Saint-Denis (bij Parijs). Gewoonlijk wordt hij genoemd: „Dionysius van Parijs.” Hij leefde in de derde eeuw na Christus.

Nu moet men weten dat er in de dagen van Constantijn den Groote (+ 325) te Constantinopel een beroemd prediker leefde. Hij heette Johannes. Hij was zòd welsprekend dat hij „Goudmond” (chryso-stomos) genoemd werd. Maar ook schreef hij vele geleerde werken. In een daarvan zegt hij ongeveer het volgende: „Evenals soldaten, na den oorlog, bij eene wapenschouwing aan hunnen koning met trots hunne wonden of litteeken toonen,.... zòd ook zullen eenmaal bij de Groote Wapenschouwing in den hemel de Christenmartelaren aan hun Koning (Christus) (of God) de lidteeken toonen

die ze in den strijd-om-hun-godsdiens gekregen hebben. De vervolgden onder Nero zullen stukgeknepen tongen, hun door leeuwen beknauwde ledematen toonen met trots. En de onthoofden zullen met hun hoofd in de handen voor hunnen hemelschen Koning verschijnen.”

Men oordeele zelf over deze indrukwekkende, ja rillingverwekkende allegorie, die op de vreeselijke werkelijkheid der drie-eeuwen lang-geduurd-hebbende-Christenvervolgingen is gegrondvest.

Welnu, een kunstenaar der Middeleeuwen beeldhouwde in den fijnen grijzen zandsteen waarvan ook de Nôtre Dame te Parijs en de Kathedralen te Amiens en Brussel gebouwd zijn, het beeldje dat ge hier voor u ziet. Hij beeldhouwde, geïnspireerd naar genoemden tekst van Chrysostomus. Hij stelde genoemde grandiooze voorstelling van dezen kerkvader *stoffelijk* voor. Naar den ouderwetschen vorm van het kasuifel (dat een voorschoot heeft, 't welk thans niet meer gebruikt wordt) te oordeelen, is het van ongeveer 1000 na Christus 1).

Welnu, zulke beeldjes en beelden zijn er meer. Vooral in Frankrijk. Ze stellen dan den in de derde eeuw bij de bekeering der heidensche Galliërs onthoofden Christenpropagandist Dionysius van Parijs voor. De geloovigen der Middeleeuwen zagen zulke beelden in hunne kerken. En niet precies wetende wat de betekenis was van deze schijnbaar zoo onbegrijpelijke voorstelling van een man met 't hoofd in de hand, heeft het dichtend genie van het Fransche volk de volgende legende doen ontstaan. *Dionysius zou na zijne onthoofding nog ik weet niet hoeveel schreden met het hoofd in de handen hebben voortgelopen.*

Er bestaat zelfs een geheele literatuur over. Bijv. Cahier, *La caractéristique des Saints*. Daarin staat o.a dat er wel van *tachtig* martelaren wordt verteld dat ze na hunne onthoofding hun hoofd in de handen hielden. Zulke menschen noemt men „cephalo-phoren” dat is: hoofd-dragers. De meest bekende is Dionysius van Parijs.

Er is geen twijfel aan of het hier afgebeelde beeldje stelt voor: Dionysius.

Aldus de zeer gewaardeerde mededeelingen van Prof. Schrijnen, waarvoor 'k hem hier nog eens dankzeg.

Het merkwaardige is nu *ten eerste*, dat de hier afgebeelde Cephalophoor is gevonden bij Dokkum. De vereering van den ge-

1) Twee maanden later schreef Prof. Schrijnen mij, dat het beeldje wel iets later zou zijn gemaakt. Maar ook Prof. Holwerda, hoewel niet wetend wat het voorstelde, had den ouderdom van het fabricaat op 900 à 1000 n.C. geschat. En daar houd ik me nu maar aan.

martelden Franschen bisschop Dionysius is dus doorgedrongen heel tot de Lage Landen bij de zee.

Ten tweede: de cephalophoor is gevonden in een terp *op groote diepte*. Wel 7 of 8 Meter diep. Het moet daar dus in een diepen put zijn gevallen of geworpen. Hoe komt nu zoo'n cephalophoor in een put? Prof. Schrijnen vertelde me dat er vele in putten geworpen beeldjes gevonden zijn. Men schijnt nog niet te begrijpen hoe dit feit verklaard moet worden. Intusschen waag ik eene veronderstelling.

Men moet dan weten, dat toen $\pm$ 900 de Friezen reeds voor het meerendeel goed en wel tot het Christendom waren bekeerd, de nog heidensche Noormannen hunne strooptochten naar het Zuiden deden. Deze tochten „bloeden” van 800—1000. Tot op Sicilië stichtten ze rijkjes. Normandië heet nog naar hen. Den Rijn voeren ze op tot Keulen. In Aken hielden ze huis. En Noordfriesland hadden ze danig in hun macht. Welnu, toen deze heidensche onderdrukkers hier hunne strooptochten begonnen, was het niet alleen de dorst naar buit en naar heerschappij die hen dreef, maar ook *hunne gehechtheid aan hun oude goden*. De Wodanen Valkyriëndienst, de leer van het Walhalla streden hun laatsten doodsstrijd tegen den bleeken Jezus en zijne apostelen. Het werd een strijd op leven en dood. De Noormannen streden voor hunnen „voorvaderlijken godsdienst”. „De leer der vaderen” dreef hen tot den „heiligen” krijg. Ook een soort van „kruistocht” dus. Maar dan niet voor het Kruis maar voor Wodan en Walhalla.

Toen nu de zegevierende Noormannen landden op de Waddeneilanden en op de kusten van Dokkum en hunne bestormingen richtten naar die aloude Friesche rijkstad, en op hunne strooptochten de eene terp na de andere bestormden en veroverden, ... toen hebben vast en zeker die arme terpbewoners, vòòr ze capituleerden, hunne heiligste zaken voor heiligschennis niet beter weten te bewaren, dan door ze in hun put te werpen. Dáár kon iemand, die er niets van wist, ze onmogelijk zien en vinden. Dáár lag zulk een zandsteen heiligenbeeldje welbewaard tot veiliger tijd.

O rijs voor mij op, stoere Doeke of dappere Durk, die na uwen vergeefschen strijd tegen de opstormende Noormannen, uwe vrouw bevel gaaft, om, terwijl *gij* met de heidenen onderhandeldet, uwe heiligste zaken den put ter bewaring toe te vertrouwen. Doeke, *gij* waart zoo trotsch op uw beeldje van den heiligen Dionysius. Zelf hadt *gij* op uw zwerftochten het beeldje te Utrecht gekocht van een reizenden Franschen monnik-propagandist, die u vertelde van Dionysius' wonderdaad na zijnen dood, hoe hij ter beschaming des Gallischen beuls na zijnen marteldood daar was blijven staan. Recht op. Toen, tot onuitsprekelijke verbazing der omstanders, had de onthoofde zich gebukt. Zijn hoofd had hij gegrepen en hij was er mede gestapt naar den ontstelden Galliër tot afgrijzen van het omringende Galliërsheer, dat op dit wonder als één man op de knieën was gevallen en zich had bekeerd tot den bleeken gekruisigden god, die *zulk* een zendeling tot zoo iets in staat stelde.

Wat had Doeke geluisterd naar den Franschen monnik! Hoe geloofwaardig sprak hij! Hoe kon het anders dan wáár zijn! Daar immers het *feit* bestond dat Gallië bekeerd *was*, en zelfs door zijnen zendeling, den Zuid-Galliër Eligius, had medegewerkt tot de bekeering van 't Batavenland ($\pm$ 650 n C.).

Hoe had Doeke den monnik gelòòfd. — En toen deze hem het

beeldje had te koop aangeboden, vervaardigd in Gallië's kunstwerkplaatsen, het beeldje dat *los rechtop kon staan*, evenals de heilige Dionysius na zijnen dood, ... toen had Doeke niet geaarzeld, en het kunstvoorwerp gekocht in ruil voor zijn met goud beslagen strijdbijl. En de monnik had het goud genomen om er zijne propagandatochten mede te bekostigen, maar den bijl zelve had hij hem terug gegeven, zeggende: „Ziehier uw bijl terug. Gij kunt hem ter verdediging noodig hebben op uwe terugreis naar 't Friezenland.”

En zoo was Doeke teruggekeerd naar Dokkum's terpen, 't kostbare beeldje onder zijne kleederen bewarend. En thuis gekomen, had hij aan zijne vrouw en daarna aan zijne medeterpbewoners alles verteld, en er nog wat bijgevoegd van eigen vinding. Want Doeke was een dichter. . . . En er was een heiligdommetje verzezen van pure kostbare walvischkaken, een hutken om het beeldecken heen. En ze hadden er den heilige plechtig in nedergezet op een tafel van walvischkaak, en ze hadden er op heiligen-avonden wel brandende spaantjes voor gebrand; voor het lieve beeldje, dat hen herinnerde hoe Dionysius thans in den hemel groot was en als een Oud-strijder werd geëerd.

En zoo verwakkerde het beeldje Doeke's hemelhoop. En zoo leefde men daar op dien terp onder de hoede van den heiligen Dionysius, toen . . . . de Noormannen kwamen, toen Doeke, intusschen tot Opperhoofd benoemd en oud geworden, onderhandelen moest met de woeste heidenen, die zijnen lieven heilige zouden schenden. En daarom heeft hij het in den put laten werpen door zijne vrouw. —

En toen de heidenen de overwinnaars bléven, toen de Christusgodsdienst geknot blééf, toen Doeke stierf, en zijne tijdgenooten ook, en toen de Noormannen nog honderd jaar bleven heerschen tot 't jaar 1000 toe, en toen de familietraditie van een in den put geworpen beeldje uitstierf, ... toen blééf het arme beeldje daar verlaten en vergeten en koud in dat kille water liggen bij de stukken walvischbeen.

En de eeuwen verliepen.

En de terp bleef.

Maar de menschengeslachten kwamen en gingen.

De put verviel. De put verzakte, werd dicht geworpen.

Het beeldje lag nu in de Friesche klei.

Die deerde den lieven Dionysius niet.

En de eeuwen vergingen.

En de twintigste eeuw brak aan.

En de terp werd ontgonnen.

En de terparbeider stiet met zijne spade tegen iets hard.

En zie, het was een beeldje. . . .

En de cephalophoor kwam aan het daglicht.

Zoo kwam hij weer onder de menschen, en na eenige omzwervingen bij mij 1).

Dat is de geschiedenis van den cephalophoor.

Maar zie nu, voor ge deze aflevering van Buiten dichtslaat, nog eenmaal naar den rechtopstaanden flink geschouderden Man, die als een goed „krijgsknecht van Jezus Christus”, gelijk Paulus het uitdrukt, als op een Hemelsche Wapenschouwing voor zijnen Koning in het gelid staat. Stram. In de „houding”.

H. BAKELS.

1) Is er iemand of een museum of een kerk die er groot belang in stelt, dan is het beeldje bij mij te koop. Wagenweg 4, Haarlem.

HET ST. PIETERSHOF TE HOORN.

IN 1457 bouwden eenige kloosterbroeders van „Sinte Pauwels Convent binnen Amsterdam” op een braakliggend erf „den Dal” even buiten de toenmalige wallen van Hoorn het klooster Sint Pietersdal; een ruim terrein was 't waarover zij te beschikken hadden: het strekte zich uit tusschen de tegenwoordige Spoorstraat, Baanstraat, Veemarkt en het Dal. Vier jaren later gingen deze kloosterlingen over tot de Kruizebroeders. Bij de uitbreiding der stad in 1508 kwam het klooster binnen de stadswallen te liggen. Aan de zuidzijde (aan het tegenwoordige „Dal”) bouwden de Kruizebroeders hun kerk, waarvan de bouw slechts langzaam voortgang had: ze waren niet rijk en moesten bijna al het werk zelf verrichten, zonder hulp van de stad. Eerst in 1521 schijnt de kruizebroederskerk voltooid te zijn geweest.

Spoedig na den grooten ommekeer, die het afwerpen van het Spaansche juk in 1572 met zich bracht, wordt het klooster der Kruizebroeders of Augustijnermonniken eigendom van de stad.

In 1599 werden de voormalige kloostergebouwen voor „Pesthuis” ingericht, na

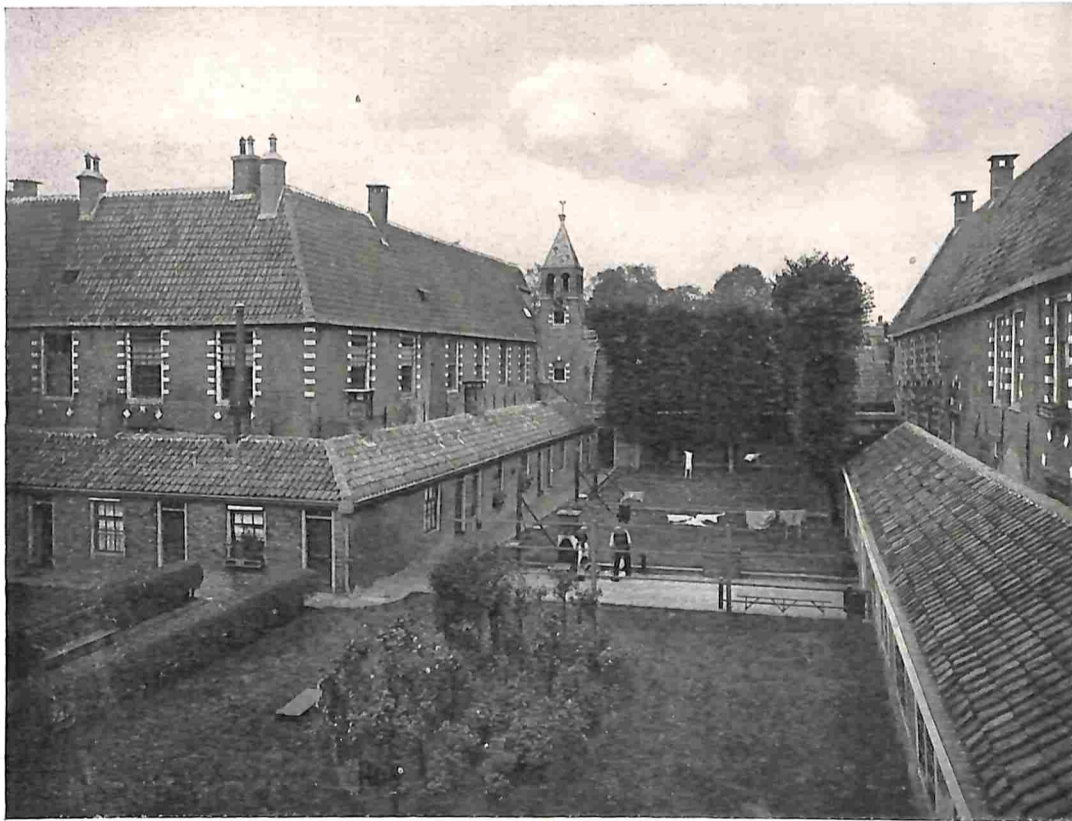

Foto C. Steenberghe

HET ST. PIETERSHOF TE HOORN.
DE BINNENPLAATS MET GEZICHT OP „HET VIERKANT”.

Foto C. Steenberghe

HET ST. PIETERSHOF TE HOORN.

MIDDEGEDEELTE VAN DEN VOORGEVEL AAN HET DAL.

door een steeg, die den naam Mosterdsteeg ontving, van de oude kloosterkerk te zijn gescheiden. Met dit pesthuis, in 1685 verbouwd en voor „Huiszittende armen-weeshuis” ingericht en thans kazerne, hebben we hier niet te maken. Maar op het westelijk gedeelte van de oude kloosterterreinen wordt in 1617 het oudemannenhuus gebouwd, het St. Pietershof genaamd, dat — zij 't veel veranderd — nog thans bestaat. Aanvankelijk schijnt het plan geweest te zijn, hier een tuchthuis te bouwen; Velius' plattegrond van 1615 geeft tenminste in zijn verklaring bij q de mededeeling: „St. Petersdal eertijds een Clooster van Augustijner Monicken wort nu tot een tuchthuys gemaect”.

De oude kloosterkerk aan de zuidzijde, een eenvoudig gebouw met koor en een embryonaal torentje op het dak, bleef voorloopig staan en deed dienst als exercitiezaal voor de schutterij; daarachter, om een ruime rechthoekige binnenplaats, werden de woningen voor de oude mannen gebouwd. Sinds 1639 werd het St. Pietershof ook oude vrouwen-huis; als zoodanig was in 1606 een gedeelte van het voormalige Geertenklooster ingericht, aan welke bestemming nog een mooi poortje in de nabijheid der Groote Kerk herinnert; het schijnt niet bekend te zijn, waarom men de besjes daar niet rustig heeft gelaten; verlangden zij te zeer naar de oude-mannen mummeltoetjes? Trouwens, reeds eerder schijnen in het Pietershof oude vrouwen te zijn toegelaten. In 1662 werden er ook de Proveniers, die tot dusverre buiten de Noorderpoort aan 't Keeren huisden, in overgebracht.

In 1692 wordt de oude kruisbroederskerk geheel afgebroken en op haar plaats verrijst het voorgebouw van het St. Pietershof 1), zooals zich dat nog thans aan ons oog vertoont. Het middenstuk van dezen gevel is hierboven afgebeeld; ter weerszijden van het middenraam zijn wapenen, links die van de stadsbestuurders, rechts die van Regenten aangebracht, daarboven in het fronton de eenhoorn met Hoorn's wapen en daaronder de verwaten woorden:

Consulibus flammescit amor: nec
patribus ardor
occidit. Obsesit flamma cura senes.
Machina testatur. Firmant insignia. Tantis
praemia sint superis exoritura viris. 2)

Bezienswaardig is het 17de eeuwsche gedeelte rondom de binnenplaats. Op onze afbeelding op blz. 118 ziet men links een gedeelte van het „vierkant”, waar vroeger krankzinnigen en „luiden van een

ergerlijk leven” opgesloten werden; thans doet het als militaire gevangenis dienst. Vergis ik me niet, dan dateert het gedeelte van het „vierkant”, dat we op onze afbeelding te zien krijgen, ofschoon in uiterlijk overeenstemmend met de andere gebouwen, eerst van 1814, toen het Vierkant ten koste van het St. Pietershof is vergroot.

In 1901 is de groote zaal aan de noordzijde van de binnenplaats, die in de 19de eeuw als verkoopplokaal is gebruikt, afgebroken en door woningen vervangen; daarachter zijn later nog nieuwe woningen verzezen, alles in namaak-renaïssancestijl; de geheele oostelijke gevel werd bij deze verbouwing vernieuwd en is er niet mooier op geworden. Verwonderlijk is dat men zich bij deze restauratie, vooral ten opzichte van een poortje van 1617, van weinig smaak getuigende vrijheden heeft veroorloofd. De prachtige betimmeringen der groote zaal zijn gelukkig gespaard gebleven; in het West-Friesch Museum kan men ze bewonderen evenals een kast met kostelijk beeldhouwwerk, welke in deze zaal gestaan heeft.

Veel moois is dus verdwenen of verknoeid. Gespaard gebleven is de vrij kleine regentenkamer in Lodewijk XV-stijl, met goudleeren behang. En ook zijn er nog rondom een gedeelte der binnenplaats merkwaardige galerijen met houten tongewelven.

Als we aanschouwen, wat er nog over is van het oude St. Pietershof, en weten, wat verdween, dan kunnen we niet ontkennen dat de heeren bestuurders, die in de 17de eeuw dit flinke gebouwen-complex deden verrijzen, voor hun oudjes wel wat over hadden.

Maar niet onvermengd is onze sympathie voor deze mannen. Want waarlijk, zij hadden zich niet op hun goedheid en liefde voor de ouden van dagen zóó moeten beroemen, als zij deden in het opschrift, dat wij hierboven vermeldden. Neen heeren Sonck, van Foreest, Ment, Merens, Verschuur, Wijntgis, Groot, Molenwerff en Baars, onze bewondering voor u is niet onvermengd! Het zelf uitbazuinen van uw lof heeft een averechtsche uitwerking.

A. L.

1) Ten onrechte schrijft J. C. Kerkmeyer in het Bulletin van den Nederl. Oudheidk. Bond (2e serie Juni 1916 blz. 180) dat de oude Kloosterkerk tot verbeterhuis of gevangenis is gemaakt. Zeer duidelijk blijkt uit de verschillende plattegronden van Hoorn, dat de oude kapel aan de zuidzijde stond. De gevangenis „het vierkant” bevindt zich in den noordwestelijken hoek van het terrein.

2) Bij de bestuurders ontgloeide de liefde; ook bij de vaders was de liefde niet verdwenen. Hun vurige zorg omringde de grijzen. Dat bewijst dit gebouw. Dat wordt bevestigd door deze wapenen. Aan zulke uitnemende mannen zal het verdiende loon deelachtig worden.

HET AMERIKAANSCH DUEL.

DOOR EWALD GERHARD SEELIGER.

(Geautoriseerde Vertaling).

(16)

ONDERTUSSCHEN naderde Tom Fleitman met Patrick Peppercorn's drievoudig ethisch huwelijksgeeluk de stad der reuzenslachthuizen. De reis was voor hem zeer aangenaam verlopen. De botsingen tusschen Evangeline Cravath en Elinor Club (die steeds naast elkaar zaten, omdat geen van beiden elkaar de plaats naast hem gunde, zoodat steeds Maggie aan zijn zijde zat) kruidden de conversatie.

Foto C. Steenberghe.

HET ST. PIETERSHOF TE HOORN.

GALERIJ MET TONGEWELF AAN DE OOSTZIJDE VAN DE BINNENPLAATS.

„Uw contract is opgezegd!” beweerde Evangeline Cravath, terwijl ze haar neus optrok. „Ik begrijp absoluut niet, dat u zich nog met mijn man bemoeit.”

„Mijn contract is niet opgezegd!” barstte Elinor Club los. „Ik begrijp absoluut niet, dat er vrouwen zijn, die zoo weinig zelfrespect bezitten dat ze een man nalooopen, die niets van haar weten wil.”

„Nu!” antwoordde Evangeline giftig, terwijl ze haar lippen op elkaar klemde. „Wij zijn weldra in Chicago. Daar zullen we voor altijd afscheid van u nemen.”

„Patrick!” wendde Elinor Club zich opgewonden tot Tom Fleitman. „Heb je gehoord hoe men mij beschimpt?”

„Ik heb niets gehoord!” antwoordde hij doodkalm, terwijl hij zich nog kalmer door Maggie in 't geheim de hand liet drukken.

„Ik zal een eisch instellen tot opzegging van het contract!” dreigde Elinor Club.

„U wenscht schandaal!” antwoordde Evangeline Cravath bits. „Geen wonder als men, zooals u, zonder schandaal niet leven kan. Ik heb Patrick in de hand.”

„O, u zinspeelt weer op die wissels, die slechts in uw verbeelding bestaan.” lachte Elinor Club minachtend. „Wie weet, wie die wissels vervalscht heeft!”

Daarbij wierp zij haar mededingster een zoo verpletterenden blik toe, dat Evangeline Cravath terstond in woede geraakte.

„Wat wilt u daarmee zeggen?” riep zij uit.

„Ik wil daarmee zeggen”, antwoordde Elinor Club, „dat het wel eens moet gebeurd zijn, dat een vrouw wissels heeft vervalscht om een man in de hand te krijgen, die zij op een andere manier niet te pakken kon krijgen”.

Evangeline Cravath kon niets zeggen van woede; bovendien had zij zich heden bijzonder sterk ingeregen. Maggie kwam haar te hulp.

„Die gedachte doet u alle eer aan!” sprak ze hatelijk. „U moet daarop patent nemen!”

„Voor het gerecht zal alles wel duidelijk worden!” meende Elinor Club.

Daarop ging zij naar de restauratiewagen, om snel nog drie stukken aardbeitaart met slagroom naar binnen te werken.

„Je komt toch bij ons logeeren, oom Patrick?” bedelde Maggie met een blik van verstandhouding op haar tante.

„Hm!” antwoordde hij wanhopig. „Ik zie liever naar een eigen woning om!”

Want een verblijf bij Elinor Club leek hem nóg gevaarlijker.

„Ik wensch, dat je bij mij je intrek neemt!” sprak Evangeline Cravath beslist. „En ik hoop, dat je het niet tot het uiterste zult drijven”.

„Ja, oom Patrick, blijf bij ons!” smeekte Maggie. „Wij hebben het altijd zoo goed met elkaar kunnen vinden. En denk eens aan, wat een schandaal het geven zal, als je ergens anders wonen gaat”.

„Juist daarom!” voegde Evangeline Cravath erbij. „Zoolang het maar eenigszins mogelijk is, wil ik schandaal vermijden”.

„Zoo, zoo!” deed Tom Fleitman, zich met de hand over de haren strijkend. „Eerlijk gezegd voel ik ook niets voor schandaal”.

„Alright!” riep Maggie vroolijk. „Bovendien wordt er ergens anders ook niet zoo goed voor je gezorgd, oompje, als bij ons, en je hebt als herstellende goede verzorging heel erg nodig”.

Op dit oogenblik verscheen Elinor Club weer.

„Patrick zal bij ons zijn intrek nemen!” deelde Evangeline Cravath haar triomfantelijk mede.

„Wil je me dat aandoen, Patrick!” riep Elinor Club vertoornd uit. „Ben je de slaaf van een vleeschfabrikantsweduwe of de voorzitter van den bond voor ethische huwelijks hervorming?”

„Ik ben noch 't een noch 't ander!” zei Tom Fleitman met gefronst voorhoofd. „Maar ik ben Tom Fleitman”.

„Zijn idé-fixe!” merkte Maggie bezorgd op.

„U kunt hem toch onmogelijk in uw brandkast willen opsluiten!” vervolgde Elinor Club, zich tot Evangeline Cravath wendend. „Hij stikt er zeker in”.

„Hij wenscht geen schandaal!” sprak Evangeline Cravath uit de hoogte. „En vooral geen opwindende bezoeken”.

„Dan is er heelemaal geen gevaar bij, als u hem heel dikwijls bezoekt!” beet Elinor Club haar nijdig toe. „Uw bezoeken

zijn voor een man in het geheel niet opwindend meer”.

„Hij moet ontzien worden!” riep Evangeline Cravath boos.

Onopgemerkt vatte Tom Fleitman de hand van zijne lieve tante en drukte ze.

„Alright!” sprak Elinor Club, terwijl ze hem een blik van verstandhouding toewierp. „Zoolang hij ontzien moet worden, moogt u hem behouden. Ik zal echter minstens eenmaal per week naar zijn toestand informeren en laat me onder geen voorwaarde afwijzen”.

„Wat zegt oom Patrick daarvan?” vroeg Maggie.

„Ik geloof, dat we op dit voorstel in moeten gaan”, antwoordde hij met een duidelijken blik op Evangeline Cravath, „als we een schandaal willen vermijden. En daar is toch alles aan gelegen”.

Korten tijd daarop kwam de trein onder de wijde overkapping van het Englewood station aan. Hier stapten Evangeline Cravath, Maggie en Tom Fleitman uit, terwijl Elinor Club, die veel noordelijker in de Lincoln avenue woonde, met veel drukte van haar neef afscheid nam.

Zij stak hem nog eens door 't raampje de hand toe.

„Het ga je goed, Patrick!” riep ze ostentatief. „Tot morgen”.

Daarop reed de trein verder naar het hoofdstation.

In een auto reden de drie anderen naar de Garfield boulevard,

waar Evangeline Cravath een groot deftig huis, eigenlijk een klein paleis, niet ver van 't Washingtonpark bezat. Tom Fleitman betrok Patrick's kamers, die gelijkvloers lagen. Evangeline Cravath bewoonde de heele eerste verdieping, en Maggie met het dienstpersoneel, ten getale van drie, de tweede verdieping.

Tom onderzocht eerst Patrick Peppercorn's werkkamer en vond er een open bureau, welks schuifladen met een zeer omvangrijke briefwisseling volgepropt waren. Daar de sleutels er in staken was 't heel gemakkelijk voor hem, de laden te sluiten. Zijn opvattingen omtrent wat betamelijk was lieten hem niet toe, ook maar één regel te lezen. De niet geopende brieven en stukken, die tijdens Patrick Peppercorn's afwezigheid gekomen waren en een heele stapel vormden, wierp hij in een leege koffer, die hij in de slaapkamer had gevonden. Voor hij naar bed ging, onderzocht hij nauwkeurig de wanden der slaapkamer, omdat hij vreesde voor geheime toegangen.

Maar zijn vrees was overbodig. Hij werd werkelijk ontzien.

Eten deed hij op de eerste verdieping in gezelschap van de beide dames, waarbij Maggie, die tegenover hem zat, van iedere gelegenheid gebruik maakte om met haar voet te telegrafeeren. Tom, die ondanks zijn wanhopige fatsoenlijkheid toch wel een beetje aardigheid in het avontuurtje had, deed Maggie het genoegen, op dezelfde wijze terug te telegrafeeren. Na afloop der maaltijden kuste hij beide dames de hand.

Elinor Club liet de eerste dagen niets van zich hooren, zoodat Tom zich een beetje bezorgd over haar begon te maken. Maar op den avond van den derden dag belde zij hem op.

„Ik heb een plan, Patrick”, vertelde zij hem, „een grootsch plan, om van Cravath af te komen. Weldra hoor je er meer van”.

Op een avond slaagde Maggie er in, ongemerkt bij Patrick te komen.

„Pas op!” fluisterde zij gejaagd. „Je wordt bewaakt als een schat. Het geheele dienstpersoneel bewaakt je. En als je het huis verlaat, kan je dat slechts doen onder bescherming van een detective der firma Sniffler & Co. Het is daarom het beste, voorloopig maar niet uit te gaan”.

„Ik heb reeds zoo iets bemerkt!” zei Tom, terwijl hij zich achter een groote klubfauteuil verschanste, want Maggie was gekomen om een enorm aantal kussen te halen.

Plotseling luisterde ze aandachtig.

„Pst!” deed ze, een vinger tegen de lippen leggend. „De kamerjuffrouw luistert. Ze kan sluipen als een kat maar ik hoor haar toch”.

„Dat mensch is me bijzonder antipathiek!” antwoordde Tom even fluisterend.

„Oom Patrick!” riep Maggie luid. „Zoo gaat het niet langer. Tante ergert zich dood, als je niet gauw je houding tegenover haar verandert”.

(Wordt vervolgd).

DE KOENENMOLEN AAN DE NIEUWE MEER,
EEN SIERAAD VAN AMSTERDAM'S VLAKKE OMGEVING,
DAT GELUKKIG, HOEWEL DE SLOOPIJG AANSTAANDE
SCHEEN, BEHOUDEN BLIJFT.